

MĚSTA A MĚSTEČKA V ČECHÁCH, NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

Recenze

Postupně se, nejen odborné veřejnosti, ale i zájemcům o poznání historického vývoje našich sídel, dostává od roku 1996 do rukou vícesvazkové dílo nevšedního významu. Jedná se o publikaci Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku autora Ing. arch. Karla Kuči, kterou vydává nakladatelství Libri v Praze a která dospěla v současné době ke třetímu svazku.

První svazek obsahuje výčet měst a městeček začínajících písmeny A až G, má 874 stran a byl vydán nákladem 3 000 výtisků jako 23. publikace nakladatelství Libri.

Druhý svazek, zahrnující města a městečka začínající na H až K, má rozsah 938 stran a byl vydán v roce 1998 jako 39. publikace téhož nakladatelství v nákladu 4 000 výtisků.

Dosud poslední vydaný třetí díl souboru má v tiráži uveden rok vydání 1998 a v nakladatelství Libri vyšel jako jeho 62. publi-

kace nákladem 4 000 výtisků. Pokračuje hesly Kolí až Mi na 952 stranách.

Vzhledem k narůstajícímu rozsahu jednotlivých dílů zvyšuje se i jejich doporučená cena, která od Kč 840,- u prvního dílu přes Kč 950,- u dílu druhého dospěla u posledního vydaného svazku k doporučené ceně Kč 970,-.

Podle dosud vydaných svazků se dá předpokládat, že konečný elaborát bude mít rozsah pěti až šesti dílů a jako takový bude prvním úplným lexikonem městských sídel u nás. Ačkoli zorným úhlem pohledu je převážně urbanismus, obsahuje toto dílo ještě řadu údajů z oborů s ním souvisejících. Soubor má pevnou konstrukci a tak je u každého sídla neměnný počet bodů, vyplněných podrobnými údaji, které jsou uváděny v tomto pořadí:

- název města bez ohledu na jeho současný statut, který je doplněn o základní identifi-

kační údaje: země, geomorfologický celek, nadmořská výška;

- jméno a statut, přičemž u jména před rokem 1848 jde o základní dobové formy místního jména, zatímco po roce 1848 se jedná již o úřední místní jména, uváděná ve všech variantách českého úředního jména, zaznamenaná v lexikonech, statut (město, městečko, ves) a jeho případná změna se do roku 1850 uvádí, je-li v pramenech obsažen. Vždy je však uveden k roku 1654 (v Čechách - Berní rula), 1720 (v Čechách, resp. 1708/12 na Moravě - Müllerova mapa), 1721-28 (ve Slezsku - Karolinský katastr), 1757 (v Čechách - Tereziánský katastr) a 1921, resp. 1935 (v Čechách, na Moravě i ve Slezsku) pouze však u menších sídel, kde by mohly vzniknout pochybnosti, zda šlo o městečko či ves;
- územněsprávní příslušnost udává příslušnost k historickým krajům a panstvím,

- resp. knížectvím (ve Slezsku) a dále koresům (od roku 1850). Na stranách 10 - 17 je uvedena příslušnost soudních okresů ke krajům v letech 1855 - 67, příslušnost okresů v letech 1939 - 42, 1942 - 45, příslušnost okresů ke krajům v letech 1949 - 59 a od roku 1960;
- počet domů je udáván k několika datům, ale standardně k roku 1654 (Čechy), 1757 (Čechy, obdobně Morava a Slezsko), 1834 (Morava a Slezsko), 1843 (Čechy), 1921, 1930 a 1991 (lexikony);
 - počet obyvatel je zpracován obdobně jako počet domů - standardně k letům 1771, 1834 (Morava, resp. Slezsko), 1843 (Čechy) a 1921, 1930, 1947, 1991 pro celé území státu;
 - privilegia se týkají statutu města, udělení znaku, výročních trhů a jiných hospodářských výhod (clo, právo vařit pivo apod.);
 - katastrofy uvádějí známá data větších požárů města, případně s poznámkou o příčině a rozsahu, epidemie, hladomory, povodně a též rozsáhlejší letecké bombardování za II. světové války;
 - feudální sídla jsou v první části pojata jako chronologický přehled všech držitelů panství a v druhé části následuje přehled jednotlivých feudálních sídel ve městě (hrad, tvrz, zámek);
 - městské opevnění podává základní informace o vzniku, charakteru a existujících částech opevnění;
 - radnice a městské stavby a k nim přiřazený výběr dalších urbanisticky a architektonicky nejvýznamnějších objektů;
 - kostely jsou uváděny v přehledu, jemuž předchází údaje o církevní příslušnosti města v rámci římskokatolické církevní správy. Kromě katolických jsou sledovány i novodobé nekatolické církve a zaznamenány jsou všechny svatyně, včetně speciálního a příležitostného charakteru a jejich tehdejšího zasvěcení;
 - kláštery mají uvedeny údaje o jednotlivých klášterních celcích, včetně rezidencí a pod.;
 - židovská komunita je charakterizována základními údaji (nejstarší doklad o židech ve městě, vývoj počtu obyvatelstva židovské víry, synagogy, modlitebny, hřbitovy);
 - komunikace a městské dráhy udávají napojení sídla na systém zemských silnic k roku 1708/12 (Morava) a 1720 (Čechy). Totéž platí pro železnici - je uveden rok otevření nebo zrušení trati. U městských drah (tramvaje, trolejbusy) jsou uvedena pouze základní data;
 - různé (doplňující údaje), které se zabývají např. rozvojem řemesel, průmyslu apod. a kromě toho jsou zde vždy zařazeny dva plošné výčty z XX. století, a to 20. a 80. léta;
 - urbanistický vývoj představuje těžiště celé práce. Proto se zde uvádějí hlavně vývojové momenty urbanistického vývoje až do současnosti a rozbor půdorysu s vazbou na zařazené mapy. Je zde charakterizována dnešní památková hodnota sídla a případný stupeň památkové ochrany;
 - aglomerace jsou pojímány odlišně od pojmu sídelní aglomerace, užívanému v územním plánování. V pojetí autora se tím rozumí pouze základní sídlo a s ním bezprostřední stavebně související sídla.

Mezi přednosti tohoto díla patří snadná orientace při vyhledávání určitého města, která je umožněna abecedním řazením bez ohledu na příslušnost k historickému území Čech, Moravy či Slezska. Každé město je dokumentováno mapou stabilního katastru ze druhé čtvrtiny 19. století - je to první úplný přehled městských půdorysů v našich zemích, který, díky uvedení roku svého vzniku, dovoluje vzájemné srovnání. Kromě toho města, která v 19. a 20. století prodělala výraznější urbanistický rozvoj, jsou dokumentována i mladšími plány a mapami v

měřítku 1 : 25 000.

Obrazová dokumentace vhodně dokladuje text dobovými fotografiemi (pohlednicemi, historickými vedutami), někdy i současnými snímky a jako doplněk jsou vyobrazeny městské znaky. Je třeba ocenit, že všechny fotografie a pohlednice jsou opatřeny rokem pořízení snímku, resp. rokem vydání.

Nezanedbatelným přínosem ve stati o urbanistickém vývoji je hodnocení poválečného období, které je všeobecně považováno za destruktivní. Na poškození válkou navazuje několik momentů, jež měly v určitých blastech až katastrofální důsledky. Po roce 1945 to byl odsun německého obyvatelstva, který způsobil na delší dobu vyhlazení pohraničních území a tím chátrání domovního fondu, končícího nezřídka demolicí. Zřízení nových vojenských prostorů (v poměru k území státu největší územní zábor v celém tzv. socialistickém táboře) zlikvidovalo řadu sídel. Další města a městečka musela ustoupit stále se rozšiřující povrchové těžbě hnědého uhlí, případně se dostala do zátopového území nově budovaných přehradních nádrží. Města všeobecně, ale zejména města střední a velká, trpěla zvláště necitlivými urbanistickými zásahy v podobě demolice historických částí měst, na jejichž plochách vyrůstala jednotvárná, neosobní a architektonicky bezcenná panelová výstavba. Z tohoto hlediska je významné porovnání meziválečných plánů a vyobrazení se stavem po socialistické přestavbě.

Toto dílo (po dokončení) bude mít mimořádný význam pro odbornou i laickou veřejnost. Uplatnění nalezne v oblasti urbanismu a územního plánování (územní plány a projekty), památkové péče (revitalizace městských památkových rezervací a zón) i v nastupujících snahách po regeneraci panelových sídlišť.